

ANNA ZELMA

MIĘDZY IDEALNYM A REALNYM OBRAZEM
OSOBY SPOWIEDNIKAANALIZY W ŚWIETLE WYPOWIEDZI
KATECHIZOWANEJ MŁODZIEŻY

Problematyka dotycząca osoby spowiednika jest niewyczerpanym przedmiotem badań teoretycznych, podejmowanych przez badaczy z zakresu nauk teologicznych¹. Interesują się nią również osoby odpowiedzialne za duszpasterską działalność Kościoła². W tym kontekście ważne miejsce zajmuje szkolne nauczanie religii i katecheza parafialna. Podstawowym celem katechizacji jest bowiem wspieranie uczniów w odkrywaniu osoby Jezusa Chrystusa oraz w nawiązaniu i podtrzymywaniu z Nim więzi³. Realizacji tego założenia służy m.in. stopniowe wprowadzanie uczniów w zrozumienie sensu, struktury, warunków owocności sakramentu pokuty i pojednania. Niewątpliwie ważne są również kwestie dotyczące szafarza tego sakramentu, jakim – z woli Boga – jest kapłan. Właściwe postrzeganie sakramentu pokuty i pojednania wymaga bowiem zrozumienia przez katechi-

---

¹ Zob. np. Cz. KRAKOWIAK. *Kapłan – Sługa Chrystusa i Kościoła w sakramencie pokuty i pojednania*. „Teologia i Człowiek” 6:2005 s. 149-158; R. PTAK. *Sakrament pokuty i pojednania w ujęciu Katechizmu Kościoła katolickiego* (1992). „Symposium” 12: 2008 nr 1 s. 71-81; H. STAWNIAK. *Wybrane funkcje szafarza sakramentu pokuty i pojednania – aspekty prawne*. „Seminare” 24: 2007 s. 69-82.

² Zob. np. M. ŁUCZAK. *Sakrament pokuty i pojednania w perspektywie pastoralno-socjologicznej*. „Studia Pastoralne” 3:2007 nr 3 s. 239-246; J. TWARDY. *Posługa słowa związana z sakramentem pokuty i pojednania*. „Studia Pastoralne” 3:2007 nr 3 s. 63-77.

³ JAN PAWEŁ II. *Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach Catechesi tradendae* (16.10.1979). W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*. T. I. Kraków 1996 (18).

zowanych roli i kompetencji spowiednika. Bazuje ono na założeniach programowych katechezy na temat sakramentu pokuty i pojednania, adresowanej do dzieci i młodzieży. Kwestie te zostaną przedstawione niejako na przedpolu właściwych analiz dotyczących empirycznych ilustracji głównego pytania badawczego: jak katechizowana młodzież postrzega osobę spowiednika, czy akceptuje nauczanie Kościoła katolickiego na temat roli szafarza sakramentu pokuty i pojednania, jak ocenia udział lekcji religii w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania, jakie są oczekiwania młodzieży i jej postulaty dotyczące osoby spowiednika?

1. KONTEKST TEORETYCZNY

Tematyka dotycząca osoby spowiednika związana jest bezpośrednio z sakramentem pokuty i pojednania. Założenia programowe nauczania religii, zatwierdzone w 2001 r., a obowiązujące do momentu realizacji badań, posłużyły do skonstruowania modelu teoretycznego. W *Programie nauczania religii*⁴ na poszczególne etapy edukacji szkolnej, zwłaszcza w ramach przygotowania bliższego i bezpośredniego do I Komunii Świętej (w klasach I-III szkoły podstawowej – w szkole oraz w parafii), zwraca się uwagę na nauczanie o sakramencie pokuty i pojednania oraz wychowanie do owocnego przystępowania do tego sakramentu. Realizacji tych założeń ma służyć m.in. ukazywanie sakramentu pokuty i pojednania jako spotkania człowieka z Bogiem⁵ oraz wspieranie uczniów w odczytywaniu treści znaków i gestów stosowanych w obrzędzie sakramentu pokuty i pojednania⁶. W związku z tym proponuje się „wyjaśnianie religijnego znaczenia słów i gestów związanych z udzielaniem sakramentu pokuty”⁷. Zaleca się też omawianie „poszczególnych warunków zwyczajnego pojednania z Bogiem i Kościołem w sakramencie pokuty”⁸, ukazywanie owoców spotkania z Chrystusem w tym sakramencie⁹ oraz przypomnienie o przyjaźni i miłości, jaką Bóg okazuje człowiekowi w znakach sakramentalnych¹⁰. Za istotne uznaje się również „formowanie postaw religijno-moralnych sprzyjających motywowanemu wiarą przyjmowaniu sakramentu pokuty i pojednania”¹¹. W powiązaniu z tego rodzaju działaniami wychowawczymi proponuje się

⁴ Zob. np. KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI. *Program nauczania religii* (dalej skrót: PNR 2001). Kraków 2001.

⁵ *Tamże.* s. 19.

⁶ *Tamże.*

⁷ *Tamże.* s. 27.

⁸ *Tamże.*

⁹ *Tamże.*

¹⁰ *Tamże.* s. 28.

¹¹ *Tamże.*

rozwijanie w uczniach wiary w obecność i działanie Boga w sakramencie pokuty i pojednania. Konsekwentnie, w kolejnych etapach edukacji religijnej, powraca się do zagadnień związanych z obrzędem sakramentu pokuty i pojednania¹². Poszerzając treści teologiczne, jednocześnie zwraca się uwagę na „rozwijanie [w uczniach] motywów regularnego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania”¹³ oraz uświadamianie związków między sakramentem pokuty i pojednania a życiem moralnym chrześcijanina¹⁴. Stąd też proponuje się organizowanie celebracji i nabożeństw pokutnych w Kościele, np. w powiązaniu z praktyką I piątków miesiąca¹⁵. Wszystkie te kwestie są integralnie powiązane z prezentowaniem nauki samego Chrystusa i Kościoła¹⁶ oraz z ukazywaniem aktualności sakramentu pokuty i pojednania¹⁷. Nie brakuje też odwołania do współczesnych problemów związanych z tym sakramentem np. poczucia zaniku grzechu, negacji indywidualnej spowiedzi ustnej¹⁸. Ukazując Kościół jako wspólnotę żyjącą sakramentami¹⁹, zwraca się też uwagę na rolę kapłana w celebracji sakramentów. W tym kontekście przypomina się, że kapłan jest szafarzem sakramentu pokuty i pojednania, gdyż został on przez Boga powołany do odpuszczania ludziom grzechów²⁰. Podejmowanie w toku lekcji religii wszystkich wyżej wymienionych treści i dyskusowanie o tych zagadnieniach bazuje na tekstach biblijnych i nauczaniu Kościoła. Niewątpliwie ma przyczynić się nie tylko do rozpoznania i zrozumienia przez uczniów katolickiej nauki o sakramencie pokuty i pojednania, ale również do postrzegania kapłana jako tego, który na mocy danej mu bezpośrednio przez samego Chrystusa władzy, działa *in persona Christi*, udzielając penitentowi rozgrzeszenia. Innymi słowy, nauczanie religii ma do spełnienia ważną rolę w postrzeganiu kapłana jako znaku i narzędzia miłości Boga względem grzesznika.

2. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

W kontekście wyżej opisanych założeń programowych nauczania religii zasadne wydało się postawienie następujących problemów badawczych: jak katechizowana młodzież postrzega osobę spowiednika i jakie w tej dziedzinie deklaruje postulaty? Poszukiwanie odpowiedzi na te pytania stało się motywem podjęcia

¹² *Tamże.* s. 91.

¹³ *Tamże.* s. 31.

¹⁴ *Tamże.* s. 94, 104.

¹⁵ *Tamże.* s. 31-40, 91.

¹⁶ *Tamże.* s. 38, 46-47,

¹⁷ *Tamże.* s. 73.

¹⁸ *Tamże.* s. 109-140, 143.

¹⁹ *Tamże.* s. 108-118.

²⁰ *Tamże.* s. 91-92, 130-131, 153.

badan empirycznych. Biorąc pod uwagę wyżej wymienione ustalenia teoretyczne i problem badawczy, sformułowano pytania szczegółowe: Jakie skojarzenia ma badana młodzież z osobą spowiednika? W jakim stopniu młodzież akceptuje nauce Kościoła katolickiego na temat kapłana, który w imieniu Chrystusa odpuszcza grzechy? Jak młodzież postrzega podstawowe zadania spowiednika? Jaką rolę, zdaniem ankietowanych, spełnia spowiednik w rozwoju religijnym młodzieży? Jakimi cechami, według opinii respondentów, powinien odznaczać się spowiednik, by młodzież chętnie korzystała z sakramentu pokuty i pojednania? W jakim zakresie, zdaniem badanych, dotychczasowy udział w lekcji religii pomógł im w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania? Jakie są oczekiwania młodzieży wobec spowiedników? W jakim stopniu brana pod uwagę zmienna niezależna: środowisko pochodzenia (szkoły), różnicuje wyrażane opinie? Odpowiedź na tak postawione pytania stała się możliwa dzięki odpowiednio zorganizowanym badaniom za pośrednictwem autorskiego kwestionariusza ankiety²¹, który zawierał 4 pytania dotyczące płci, wieku, szkoły, klasy, częstotliwości uczęszczania do spowiedzi oraz 10 pytań na temat osoby i roli spowiednika w percepcji, realnym doświadczeniu i oczekiwaniach młodzieży²². Posłużono się nim najpierw podczas badań pilotażowych²³ w zespole klasowym uczniów z liceum ekonomicznego w Olsztynie. Właściwe badania zrealizowano w kwietniu 2011 r., podczas lekcji religii, w grupach młodzieży z: XIV Liceum Ogólnokształcącego im. Kazimierza Wielkiego w Poznaniu (245 osób), Zespołu Szkół Odzieżowo-Włókienniczych im. Władysława Stanisława Reymonta w Lublinie (270 osób) i z Zespołu Szkół Ekonomicznych im. Mikołaja Kopernika w Olsztynie (290 osób). Klasy do badań zostały dobrane z uwzględnieniem: typu szkoły (liceum i zespół szkół, w którym znajdują się klasy profilowane i technika), miejsca położenia szkoły (duże i średnie miasto) oraz regionu (województwo wielkopolskie, lubel-

²¹ Kwestionariusz ten, zgodnie z zasadami metodologii badań empirycznych w katechetyce, spełniał rolę sondażu diagnostycznego.

²² Kwestionariusz ankiety został opracowany przez autorkę artykułu, celem realizacji zamierzonych badań empirycznych. Pierwsze dwa pytania w kwestionariuszu ankiety miały charakter otwarty, sześć zawierało zestaw możliwych do wyboru odpowiedzi, spośród których respondent mógł wybrać kilka lub w miejsce „inne propozycje – jakie?” dopisać własne, jeśli nie mieściły się w żadnej z zaproponowanych określeń (kafeteria półotwarte i koniunktywne). Kolejne dwa pytania przewidywały możliwość wyboru – spośród czterech odpowiedzi – tylko jednej i uzasadnienia jej (skala porządkowa dwubiegunowa, pytania półotwarte). W dalszej analizie obliczano procent od częstotliwości wyboru poszczególnych odpowiedzi, dokonując nie tylko ilościowej, ale także jakościowej analizy zgromadzonego materiału empirycznego. Oznacza to, że uzyskane wyniki często nie sumują się do 100% badanych, gdyż młodzież podawała kilka różnych odpowiedzi.

²³ Tego rodzaju badania stanowią jeden z pierwszych etapów badawczych. Pozwalają zweryfikować jakość skonstruowanego narzędzia badawczego. Badania pilotażowe zrealizowano na początku marca 2011 r. Potwierdziły one trafność opracowanego narzędzia badawczego, dlatego takie narzędzie, bez jakichkolwiek zmian, zastosowano w czasie badań właściwych.

skie i warmińsko-mazurskie)²⁴. Ankietowani uczniowie pochodzili więc z różnych środowisk, a ich rozpiętość wiekowa wahała się w przedziale 16-19 lat. Wybór takich grup respondentów wiązał się z potrzebą pozyskania odpowiedzi od młodzieży katechizowanej i wychowywanej w otoczeniu zróżnicowanym pod względem społecznym, kulturowym i religijnym. Za takim doбором populacji badanych przemawiał również brak, jak dotąd, tego typu badań wśród młodzieży szkół ponadgimnazjalnych.

Na etapie wstępnej analizy, ze względu na nierzetelność, odrzucono 145 wypełnionych kwestionariuszy. Ostatecznie – z uwagi na zakładaną analizę porównawczą – wybrano próbę docelową w łącznej liczbie 660 osób, w tym 200 dziewcząt i 20 chłopców z Poznania, 202 dziewczęta i 18 chłopców z Lublina, 214 dziewcząt i 16 chłopców z Olsztyna. Analizowano zatem tylko te protokoły, które zawierały odpowiedzi na wszystkie pytania²⁵. Ponieważ wśród katechizowanych, uczestniczących w badaniach przeważały dziewczęta, zrezygnowano z rozróżnienia respondentów ze względu na płeć. Za istotną zmienną przyjęto miejsce, w którym młodzież uczyła się. Opinie respondentów zostaną zatem ukazane w korelacji z tą zmienną.

Wszystkie pozyskane i analizowane dane ilustrują jedynie deklarowane opinie celowo-losowo wybranej grupy młodzieży na temat osoby spowiednika. Mają głównie wstępną wartość diagnostyczną. Dokonując porównania, zwracano uwagę na występujące zróżnicowanie lub jego brak między wypowiedziami młodzieży z Poznania, Lublina i Olsztyna. Bazowano tu jedynie na ilościowej istotności zróżnicowań, poddając ją ogólniejszej ocenie – bez zastosowania testu nieparametrycznego chi-kwadrat. Analizowanie danych procentowych, opracowanych w formie tabel i wykresów²⁶, pozwoliło dostrzec podobieństwa i różnice w opiniach poszczególnych grup respondentów na temat osoby spowiednika. Odwołując się do założeń programowych nauczania religii i zestawiając je z pozyskanymi danymi statystycznymi, dokona się ogólnej oceny opinii wybranych grup katechizowanej młodzieży. Na tej podstawie wyprowadzone zostaną wnioski i postulaty katechetyczne.

²⁴ Dyrektorzy szkół byli poinformowani o celu badań i wyrazili zgodę.

²⁵ Wszystkie wypełnione kwestionariusze ankiety znajdują się w archiwum własnym autorki artykułu. Ankiety te ponumerowano w każdej grupie badanych od 1 do 220. Skrót P (Poznań), L (Lublin), O (Olsztyn) wskazuje na miejsce nauki. Litera Dz (dziewczyna) lub Ch (chłopak) na płeć respondenta, a cyfra na numer ankiety. Wypowiedzi uczniów są cytowane w wersjach oryginalnych, bez stosowania jakichkolwiek poprawek gramatycznych czy stylistycznych.

²⁶ W poniższych analizach, ze względu na charakter i objętość opracowania, zrezygnowano z prezentacji obliczeń statystycznych w formie tabel i wykresów. Tego rodzaju zestawienia znajdują się w archiwum własnym autorki artykułu.

3. AUTODEKLARACJE BADANYCH NA TEMAT SPOWIEDZI

Badana populacja wykazała zróżnicowanie pod względem deklaracji dotyczącej częstotliwości przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania. 30,5% uczniów z Olsztyna i tyle samo z Lublina oraz 27,7% z Poznania dwa razy do roku – przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocnymi, deklarowało, że przystępuje do spowiedzi. Również tyle samo uczniów z Olsztyna (14,1%), co z Lublina (14,1%) spowiadało się raz do roku – przed Świętami Wielkanocnymi. Deklarację taką złożyło 15,9% badanych z Poznania. Zróżnicowanie procentowe uwidoczniło się również w stwierdzeniu: raz w miesiącu (7,7% Poznań; 4,5% Lublin; 4,5% Olsztyn); raz na dwa miesiące (6,4% Poznań; 4,1% Lublin; 4,1% Olsztyn), raz do roku – przed świętami Bożego Narodzenia (5,0% Poznań; 4,1% Lublin; 4,1% Olsztyn), co 3-4 miesiące (4,1% Poznań; 8,6% Lublin; 8,6% Olsztyn), raz na kilka lat (12,7% Poznań; 13,2% Lublin; 13,2% Olsztyn), „kiedy czuję taką potrzebę”²⁷ (8,6% Poznań; 19,1% Lublin; 19,1% Olsztyn) przystępuję do sakramentu pokuty i pojednania. 11,8% uczniów z Poznania oraz 1,8% z Lublina i tyle samo z Olsztyna (1,8%) stwierdziło: „od kilku lat nie przystępuję do spowiedzi”²⁸. Uzyskany obraz może różnicować opinie respondentów na temat osoby spowiednika.

4. ANALIZA DEKLARACJI MŁODZIEŻY NA TEMAT OSOBY SPOWIEDNIKA

W całościowym ujęciu osoby spowiednika w percepcji i doświadczeniach badanej młodzieży pierwszoplanowe ustalenia dotyczą skojarzeń ze słowem „spowiednik”. Uzyskane wyniki badań pozwoliły ustalić, że młodzież z poszczególnych szkół różni się nie w jakości szczegółowych odpowiedzi, ale w ilości. Według znacznej procentowo grupy ankietowanych spowiednik to: „osoba, która spowiada innych ludzi”²⁹ (17,9% Poznań; 22,3% Lublin; 22,7% Olsztyn), „kałan – ksiądz”³⁰ (14,2% Poznań; 13,4% Lublin; 16,2% Olsztyn), „osoba, która wysłuchuje grzechy innych”³¹ (14,2% Poznań; 13,4% Lublin; 16,2% Olsztyn), „osoba, która siedzi w konfesjonale”³² (7,0% Poznań; 5,8% Lublin; 7,9% Olsztyn). Część młodzieży kojarzyło spowiednika ze spowiedzią (16,8% Poznań; 18,5% Lublin; 9,5% Olsztyn), pokutą (7,8% Poznań; 5,0% Lublin; 7,2% Olsztyn), odpuszczeniem grzechów

²⁷ Zob. np. PDz25; LDz56; ODz23.

²⁸ Zob. np. PCh219; LDz78; ODz45.

²⁹ Zob. np. PDz32; LDz10; ODz42.

³⁰ Zob. np. PDz7; LDz12; OCh216.

³¹ Zob. np. PDz3; LDz87; ODz101.

³² Zob. np. PDz17; LDz191; ODz202.

(4,8% Poznań; 2,0% Lublin; 4,5% Olsztyn), lękiem (3,5% Poznań; 1,0% Lublin; 0,9% Olsztyn). Badani zaznaczali też, że spowiednik to: „osoba, przed którą trzeba opowiedzieć o swoich słabościach i grzechach”³³ (2,9% Poznań; 1,3% Lublin; 3,0% Olsztyn) oraz „osoba, która umie wysłuchać, daje rozgrzeszenie i pokutę”³⁴ (2,4% Poznań; 1,2% Lublin; 2,3% Olsztyn). Nieco rzadziej respondenci kojarzyli spowiednika zarówno z pośrednikiem między człowiekiem a Bogiem (1,1% Poznań; 0,3% Lublin; 1,1% Olsztyn) oraz z osobą, której można w pełni zaufać (0,3% Poznań; 0,1% Lublin; 0,5% Olsztyn). Tylko badani z Poznania zazaczyli, że spowiednik to doradca (0,4%) i osoba dyskretna (0,3%). Z kolei według nielicznych uczniów z Olsztyna spowiednik to „osoba, która udziela mądrych rad”³⁵ (0,3%) oraz osoba wyrozumiała (0,2%) i cierpliwa (0,2%). Niepokojący jest fakt, że 6,0% respondentów z Lublina, 2,1% z Poznania i 2,0% z Olsztyna nie miało żadnych skojarzeń z osobą spowiednika. Powyższe dane wskazują na szerokie *spectrum* skojarzeń, w których przeważają konotacje pozytywne, naznaczone emocjami. Wskazują też na określenia poprawne teologicznie i zgodne z treściami, jakie uczniowie odkrywają w toku nauczania religii. We wszystkich tych stwierdzeniach wystąpiło zróżnicowanie ilościowe między młodzieżą z trzech środowisk. Dotyczy to również odpowiedzi na kolejne pytanie: Co myślisz na temat kapłana jako spowiednika, który w sakramencie pokuty i pojednania odpuszcza grzechy w imieniu Chrystusa? Młodzież składała jakościowo różne deklaracje. Część ankietowanych wyrażała negatywne opinie, stwierdzając: „kapłan nie powinien spowiadać ludzi”³⁶ (25,1% Poznań; 24,7% Lublin; 23,1% Olsztyn), „ludzie powinni spowiadać się przed Bogiem”³⁷ (22,3% Poznań; 25,0% Lublin; 19,9% Olsztyn), „nie jest nam potrzebny kapłan do spowiedzi, bo Bóg zna nasze myśli”³⁸ (7,7% Poznań; 5,8% Lublin; 6,9% Olsztyn), „kapłan nigdy do końca nie zrozumie człowieka”³⁹ (4,7% Poznań; 6,8% Lublin; 64,3% Olsztyn). Inni składali deklaracje pozytywne, zgodne z nauczaniem Kościoła. W tej grupie były osoby, które napisały: „kapłan ma prawo do odpuszczania grzechów, bo otrzymał je od Chrystusa”⁴⁰ (16,6% Poznań; 7,3% Lublin; 16,7% Olsztyn), „kapłan jest pośrednikiem między człowiekiem a Bogiem”⁴¹ (7,9% Poznań; 5,3% Lublin; 10,1% Olsztyn). Dwie osoby z Lublina (0,5%) i trzy osoby z Olsztyna (0,7%) napisały: „czasami trudno spowiadać się

³³ Zob. np. PDz29; LDz15; ODz156.

³⁴ Zob. np. PDz39; LDz111; ODz24.

³⁵ Zob. PDz76.

³⁶ Zob. np. PDz87; LDz19; OCh220.

³⁷ Zob. np. PDz192; LCh203; OCh214.

³⁸ Zob. np. PCh212; LDz31; ODz207.

³⁹ Zob. np. PDz167; LCh209; ODz4.

⁴⁰ Zob. np. PDz25; LDz61; ODz15.

⁴¹ Zob. np. PDz50; LDz3; ODz7.

przed kapłanem, który jest tylko człowiekiem i sam grzeszy⁴². Byli też uczniowie, którzy nie mieli zdania na temat kapłana jako spowiednika (4,2% Poznań; 1,9% Lublin; 5,2% Olsztyn). Inni krótko stwierdzili: „nie wiem” (2,7% Poznań; 12,4% Lublin; 4,7% Olsztyn). Porównując poszczególne odpowiedzi uczniów z trzech szkół, można zauważyć występujące zróżnicowanie w deklaracjach: zdecydowanie więcej negatywnych opinii było wśród uczniów z Poznania i Olsztyna. Uczniowie z Lublina częściej wykazywali nieumiejętność wyrażenia własnego zdania.

W celu poznania, na ile młodzież akceptuje nauczanie Kościoła na temat sakramentu pokuty i pojednania, postawiono pytanie: Czy zgadzasz się z nauką Kościoła katolickiego, że spowiednik (kapłan) w imieniu Chrystusa odpuszcza grzechy? Ankietowani mieli możliwość wyboru spośród następujących odpowiedzi: „zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie” i jednocześnie zostali poproszeni o uzasadnienie swojej odpowiedzi. Okazało się, że zdecydowanie tak za powyższym stwierdzeniem było tyle samo osób z Poznania, co z Olsztyna (w każdej grupie 17,3%). Więcej natomiast młodzieży z Lublina deklarowało, że zdecydowanie akceptuje nauczanie Kościoła na temat kapłana, który w imieniu Chrystusa odpuszcza grzechy (22,3%). Uczniowie, zwłaszcza z Poznania i Olsztyna, mieli jednak problem z argumentowaniem swojego zdania. Świadczy o tym brak uzasadnienia u 30,7% uczniów z Poznania, 12,9% z Lublina i 23,0% z Olsztyna. Inni pisali: „kapłan odpuszcza grzechy w imieniu Chrystusa⁴³ (29,3% Poznań; 26,9% Lublin; 37,7% Olsztyn), „bo tego chce Bóg⁴⁴ (25,3% Poznań; 23,7% Lublin; 13,1% Olsztyn), „bo taka forma odpuszczania grzechów jest z woli Chrystusa⁴⁵ (6,7% Poznań; 20,4% Lublin; 18,0% Olsztyn). Poza tym uczniowie z Poznania (5,3%) i z Lublina (2,2%) deklarowali: „akceptuję nauczanie Kościoła o spowiedzi, bo tak zostałam wychowana⁴⁶. Natomiast młodzież z Olsztyna wyraźnie zaznaczyła: „takiego przekonania nauczono mnie w domu⁴⁷ (4,9%). Tylko uczniowie z Lublina pisali: „taka jest wiara katolicka⁴⁸ (9,7%) oraz „ktoś musi odpuszczać grzechy⁴⁹ (3,2%). Nieliczni badani z Lublina i z Olsztyna stwierdzali: „tak jest napisane w Piśmie Świętym⁵⁰ (1,1% Lublin; 3,3% Olsztyn). W uzasadnieniach dało się więc zauważyć różnice jakościowe, z wyraźnym zróżnicowaniem odsetek wyborów danej odpowiedzi. Część ankietowanych wybrała odpowiedź „raczej tak” (43,6% Poznań; 51,4% Lublin; 45,9% Olsztyn), bez podania uzasadnienia (48,0%

⁴² Zob. np. ODz200.

⁴³ Zob. np. PDz25; LDz51; ODz5.

⁴⁴ Zob. np. PDz3; LDz61; ODz15.

⁴⁵ Zob. np. *Tamże*.

⁴⁶ Zob. np. PDz157; LDz5.

⁴⁷ Zob. np. ODz82.

⁴⁸ Zob. np. LDz61.

⁴⁹ Zob. np. LDz14.

⁵⁰ Zob. np. LDz13; ODz20.

Poznań; 38,6% Lublin; 41,6% Olsztyn). Dwie osoby z Olsztyna (2,0%) napisały: „nie wiem, dlaczego raczej akceptuję nauczanie Kościoła na temat spowiednika, który w imieniu Chrystusa odpuszcza grzechy”⁵¹. Inni argumentowali to następująco: „kapłan czyni to z woli Chrystusa”⁵² (34,7% Poznań; 29,9% Lublin; 31,7% Olsztyn), „tego chce Bóg”⁵³ (11,2% Poznań; 12,6% Lublin; 9,9% Olsztyn), „tak uczy Kościół”⁵⁴ (6,1% Poznań; 15,0% Lublin; 4,0% Olsztyn). Nieliczni uczniowie z Lublina (2,4%) i z Olsztyna (6,9%) szczerze deklarowali: „czasami mam wątpliwość, czy kapłan odpuszcza grzechy, skoro tylko Bóg może to uczynić”⁵⁵. Podobne uzasadnienia, chociaż z wyraźną konotacją negatywną, dało się zauważyć wśród uczniów, którzy raczej nie akceptowali nauczania Kościoła o spowiedniku (18,2% Poznań; 15,0% Lublin; 24,1% Olsztyn). Młodzież pisała: „człowiek powinien spowiadać się przed Bogiem, na modlitwie”⁵⁶ (30,5% Poznań; 30,9% Lublin; 41,2% Olsztyn), „ksiądz jest tylko człowiekiem”⁵⁷ (35,4% Poznań; 36,8% Lublin; 23,5% Olsztyn), „grzechy to sprawa między człowiekiem i Bogiem”⁵⁸ (22,0% Poznań; 25,0% Lublin; 14,7% Olsztyn). Były też osoby, które stwierdziły: „jest mi to obojętne, bo nie spowiadam się”⁵⁹ (2,4% Poznań; 1,5% Lublin; 2,9% Olsztyn). Ankietowani z Poznania (1,2%) i z Olsztyna (1,5%) pisali: „jest mi to obojętne, bo nie chodzę do kościoła”⁶⁰. Część młodzieży nie podała żadnego uzasadnienia (8,5% Poznań; 5,9% Lublin; 16,2% Olsztyn). 20,0% uczniów z Poznania, 8,6% z Lublina i 12,3% z Olsztyna zaznaczyła odpowiedź: „zdecydowanie nie”, argumentując to m.in. tym, że „kapłan jest zwykłym człowiekiem”⁶¹ (50,7% Poznań; 56,6% Lublin; 39,1% Olsztyn), „kapłan nie potrafi ocenić, czy grzech można odpuścić”⁶² (32,4% Poznań; 20,0% Lublin; 17,4% Olsztyn), „tylko Bóg może ocenić nasze grzechy i odpuścić je”⁶³ (1,4% Poznań; 16,0% Lublin; 17,4% Olsztyn). Ankietowani z Poznania (16,9%) i z Olsztyna (19,6%) pisali też: „ksiądz nie jest autorytetem”⁶⁴. Nieliczni uczniowie z Poznania zaznaczyli krótko: „nie, bo nie”⁶⁵ (4,2%). Z kolei 6,5% respondentów z Olsztyna, którzy zdecydowanie nie akceptowali nauczania Kościoła, nie uzasad-

⁵¹ Zob. np. ODz21; ODz210.

⁵² Zob. np. PDz16; LDz2; ODz17.

⁵³ Zob. np. PDz50; LDz3; ODz7.

⁵⁴ Zob. np. PDz26; LDz37; ODz207.

⁵⁵ Zob. np. LCh203; OCh215.

⁵⁶ Zob. np. PCh212; LDz31; ODz207.

⁵⁷ Zob. np. PCh210; OCh220.

⁵⁸ Zob. np. *Tamże*.

⁵⁹ Zob. np. PCh219; LDz78; ODz45.

⁶⁰ Zob. np. OCh219.

⁶¹ Zob. np. PDz199; LDz201; ODz177.

⁶² Zob. np. *Tamże*.

⁶³ Zob. np. PCh202; ODz181.

⁶⁴ Zob. np. PDz161.

⁶⁵ Zob. np. PDz54.

niło swojej opinii. Opisane dane nieco różnią młodzież z trzech środowisk. To zróżnicowanie zaznacza się przede wszystkim między młodzieżą z Poznania oraz z Olsztyna a młodzieżą z Lublina. Opinie uczniów z Poznania i z Olsztyna w wielu kwestiach szczegółowych pokrywają się. Ogólnie młodzież, niezależnie od szkoły, wykazuje tendencję do negacji nauczania Kościoła na temat kapłana, który w imieniu Chrystusa odpuszcza grzechy.

Znaczących danych dostarczyły odpowiedzi na pytanie: Jakie są podstawowe zadania spowiednika? Najczęściej młodzież wskazywała na: wysłuchanie spowiedzi penitenta (39,3% Poznań; 52,1% Lublin; 38,9% Olsztyn), udzielenie rozgrzeszenia lub odłożenie rozgrzeszenia – w przypadku braku dyspozycji penitenta (20,2% Poznań; 16,1% Lublin; 18,5% Olsztyn), ocena grzechów w świetle norm moralnych (16,4% Poznań; 14,8% Lublin; 16,8% Olsztyn), udzielenie pouczenia – mądrych rad, które pomogą osobie spowiadającej się w walce z grzechami – (10,8% Poznań; 5,5% Lublin; 18,3% Olsztyn). Trochę mniej osób (4,0% Poznań; 8,9% Lublin; 6,0% Olsztyn) napisało, że zadaniem spowiednika jest naznaczenie uczynku pokutnego (np. modlitwy, polecenia naprawienia wyrządzonej krzywdy). Według części ankietowanych do zadań kapłana należy uświadomienie osobie spowiadającej się, że grzech nie jest sprawą prywatną, dotyka bowiem i osłabia więzi z Bogiem, z Kościołem i z ludźmi (2,9% Poznań; 2,6% Lublin; 1,5% Olsztyn). Poza tym 6,4% uczniów z Poznania nie wiedziało, jakie są podstawowe zadania spowiednika, dlatego stwierdzili krótko: „nie wiem”. Takie odpowiedzi nie pojawiły się w grupie młodzieży z Lublina i Olsztyna, co świadczy o większej ich świadomości oraz lepszej znajomości prawd katechizmowych. Stosunkowo wyraźne zróżnicowanie ilościowe uwidoczniło się również w innych kategoriach odpowiedzi. Młodzież z Poznania i z Olsztyna częściej zwracała uwagę nie tylko na wysłuchanie grzechów, ale również na ocenę grzechów oraz na udzielenie pouczenia i rozgrzeszenia. Wypowiedzi te świadczą o dobrej znajomości posługi kapłana w konfesjonale.

Pełniejszy obraz osoby spowiednika ukazują kolejne wypowiedzi respondentów na temat roli, jaką spowiednik może spełniać w rozwoju religijnym młodzieży. Najwięcej ankietowanych z trzech środowisk napisało: spowiednik może pomagać w zrozumieniu prawdy, że w sakramencie pokuty Chrystus pragnie uzdrawiać wewnętrznie człowieka (30,1% Poznań; 31,7% Lublin; 31,1% Olsztyn), co nie wprowadziło znaczącego zróżnicowania. Przeciwnie, potwierdziło niemal identyczne postrzeganie spowiednika jako tego, który pomaga w zrozumieniu prawdy o uzdrowieniu wewnętrznym, jakiego dokonuje Bóg, poprzez sakrament pokuty i pojednania. Pojawiły się również takie stwierdzenia, jak: spowiednik może zachęcać młodzież do dobrych postanowień (27,4% Poznań; 23,0% Lublin; 29,9% Olsztyn), spowiednik może wspierać w zmianie myślenia i postępowania (15,2% Poznań; 20,8% Lublin; 17,0% Olsztyn), spowiednik może pomagać w kształtowaniu sumienia (6,2% Poznań; 13,8% Lublin; 13,5% Olsztyn), spowiednik może pomagać w ożywieniu wiary w Miłosierdzie Boże (14,6% Poznań; 10,7% Lublin; 8,4%

Olsztyn). Dwie osoby z Poznania (0,4%) napisały, że „spowiednik może pomóc w nawróceniu”⁶⁶. Niski odsetek badanych z Lublina (0,6%) i z Olsztyna (0,2%) nie wiedział, jaką rolę może spełniać spowiednik w rozwoju religijnym młodzieży. Z kolei wśród uczniów z Poznania takie wypowiedzi pojawiały się zdecydowanie częściej, bo udzieliło ich 6,2% młodzieży. Można zatem stwierdzić, że respondenci wskazywali na pozytywną rolę spowiednika w rozwoju religijnym młodzieży, definiując tym samym jego osobę. Dało się przy tym zauważyć zróżnicowanie ilościowe, a nie jakościowe pomiędzy młodzieżą z Poznania oraz z Lublina i Olsztyna.

Równie ważnym, jak poprzednie, było pytanie o cechy spowiednika. Ankietowanych zapytano: Jaki, Twoim zdaniem, powinien być spowiednik, by młodzież chętnie korzystała z sakramentu pokuty i pojednania? Wyniki badań ukazały szerokie *spectrum* pozytywnych odpowiedzi. Uczniowie z trzech środowisk wymieniali takie cechy, jak: mądry, czyli znający życie i problemy młodzieży oraz umiejący przedstawić nauczanie Kościoła (20,9% Poznań; 20,3% Lublin; 27,2% Olsztyn), zdolny do dialogu z młodzieżą (24,7% Poznań; 25,7% Lublin; 26,7% Olsztyn), przekonujący w tym, co mówi (23,7% Poznań; 24,4% Lublin; 25,9% Olsztyn), cierpliwy (20,7% Poznań; 23,2% Lublin; 13,0% Olsztyn), inteligentny (2,4% Poznań; 2,8% Lublin; 2,5% Olsztyn), wyrozumiały (1,5% Poznań; 1,1% Lublin; 0,8% Olsztyn). Dane procentowe pokazują zbliżone opinie poszczególnych grup młodzieży. Nieznaczne różnice pojawiły się w kolejnych stwierdzeniach. Według trzech osób z Poznania spowiednik powinien umieć słuchać (0,4%), na co nie wskazali uczniowie z Lublina i Olsztyna. Również tylko młodzież z Poznania stwierdziła: „nie wiem, jaki powinien być spowiednik”⁶⁷ (1,1%). Natomiast dwie osoby z Olsztyna uważały, że spowiednik powinien być uśmiechnięty (0,3%), co nie zostało zauważone przez badanych z Poznania i z Lublina. Obok wyżej wymienionych pozytywnych stwierdzeń, sporadycznie pojawiły się również negatywne. Młodzież pisała: „spowiednik nie powinien być powiernikiem między człowiekiem a Bogiem”⁶⁸ (0,6% Poznań; 0,4% Lublin; 0,3% Olsztyn). Pięć osób z Olsztyna (0,6%) stwierdziło: „kapłan nie powinien udawać świętego, bo jest człowiekiem”⁶⁹. Wyniki badań dowodzą, że zwykle młodzież, niezależnie od środowiska, oczekiwała od kapłana jako spowiednika przede wszystkim ludzkich umiejętności i pozytywnych cech osobowych. Sporadycznie, i to tylko uczniowie z Poznania, nie potrafili określić, jakimi cechami powinien odznaczać się spowiednik.

Swoistym dopełnieniem wyżej analizowanych danych są odpowiedzi na pytanie: Kto lub co ma wpływ na Twoje opinie dotyczące spowiednika? Najliczniejsza grupa wskazała na wiadomości, artykuły i opinie w Internecie (25,2% Poznań;

⁶⁶ Zob. np. PDz8.

⁶⁷ Zob. np. PDz83.

⁶⁸ Zob. np. PCh212; LDz31; ODz207.

⁶⁹ Zob. np. ODz77.

29,8% Lublin; 28,6% Olsztyn). Były też osoby, które stwierdziły, że: publikacje w czasopiśmie młodzieżowych (18,7% Poznań; 14,7% Lublin; 18,1% Olsztyn), rozmowy z rówieśnikami (12,3% Poznań; 14,5% Lublin; 9,3% Olsztyn), opinie wyrażane w radio i w telewizji (17,2% Poznań; 5,3% Lublin; 19,9% Olsztyn), poglądy celebrytów – np. aktorów, piosenkarzy, osób występujących w reality show, sportowców (11,9% Poznań; 15,1% Lublin; 9,0% Olsztyn) miały wpływ na ich opinie dotyczące spowiednika. Część respondentów wskazała na doświadczenia wyniesione z domu rodzinnego (7,7% Poznań; 15,0% Lublin; 5,8% Olsztyn), co wprowadziło wyraźne zróżnicowanie między uczniami. Częściej taką odpowiedź zaznaczali badani z Lublina. Tylko nieliczni respondenci stwierdzili, że udział w lekcji religii wpływa na ich opinie dotyczące spowiednika (5,4% Poznań; 4,7% Lublin; 6,2% Olsztyn). Sporadycznie też badani wskazywali na kapłanów – spowiedników (1,0% Poznań; 0,3% Lublin; 0,9% Olsztyn). Poza tym nieliczni uczniowie z Poznania i z Lublina deklarowali: „nie wiem, kto ma wpływ na moje opinie o spowiedniku”⁷⁰. Takiej odpowiedzi udzieliło pięć osób z Poznania (0,6%) i trzy z Lublina (0,4%). Z kolei nieliczna grupa uczniów z Olsztyna wymieniła: „własne przemyślenia”⁷¹ (0,8%), „obserwację życia”⁷² (0,7%), „osobiste doświadczenie”⁷³ (0,7%). Ujawnione przez młodzież tendencje dotyczące osób i czynników, które wpływają na jej opinie dotyczące spowiednika, w większości kategorii szczegółowych nie wprowadziły wyraźnego zróżnicowania. Niepokojące są jednak deklaracje, w których uczniowie sporadycznie dostrzegali znaczącą rolę lekcji religii. Potwierdzają to również odpowiedzi na pytanie: Czy dotychczasowy udział w lekcjach religii pomógł Tobie w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania? Analizując dane, zauważono wyraźne różnice w deklaracjach składanych przez młodzież z trzech środowisk. Odpowiedź „zdecydowanie tak” wybrało tylko dziesięciu uczniów z Poznania (4,5%), w tym osiem osób nie podało żadnego uzasadnienia, a dwie osoby stwierdziły: „podczas lekcji dyskutujemy o problemach związanych ze spowiedzią”⁷⁴. Dwudziestu dwóch respondentów z Lublina (10,0%), czyli ponad dwa razy więcej niż z Poznania, stwierdziło, że dotychczasowy udział w lekcjach religii pomógł im w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania. W tej grupie dwanaście osób nie podało żadnego uzasadnienia, co stanowi 54,5%. Pozostali badani pisali: „siostra katecheta wytłumaczyła nam jaką rolę pełni kapłan w czasie spowiedzi”⁷⁵ (6 osób – 27,3%) oraz „dyskutujemy o spowiedzi i problemach z nią związanych na religii”⁷⁶

⁷⁰ Zob. np. PDz27; LDz46.

⁷¹ Zob. np. ODz121.

⁷² *Tamże*. Por. ODz25.

⁷³ Zob. np. ODz97.

⁷⁴ Zob. np. PDz2.

⁷⁵ Zob. np. LDz51.

⁷⁶ Zob. np. LDz28.

(4 osoby – 18,2%). Największą grupę, deklarującą, że „zdecydowanie tak” udział w lekcji religii pomógł im w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania stanowiła młodzież z Olsztyna (29 osób – 13,2%). Ankietowani, uzasadniając swoją odpowiedź, pisali podobnie, jak ich rówieśnicy z Poznania i z Lublina. Oto przykładowe wypowiedzi: „katechetka wytłumaczyła nam jaką rolę pełni spowiednik w sakramencie pokuty i pojednania”⁷⁷ (36,8%), „lekcje religii pomogły mi, bo dyskutujemy o problemach związanych ze spowiedzią”⁷⁸ (21,1%). Dodatkowo młodzież z Olsztyna pisała: „katechetka omawiała sakrament pokuty i pojednania i to pomogło mi lepiej zrozumieć po co ksiądz jest w konfesjonale”⁷⁹ (14,0%) oraz „katechetka odpowiada na nasze pytania i wyjaśnia wątpliwości związane ze spowiedzią i spowiednikiem”⁸⁰ (12,3%). Takie odpowiedzi nie pojawiły się wśród uczniów z Poznania i Lublina. Były też osoby (15,8%), które podobnie jak w grupie z Poznania i Lublina, nie podały żadnego uzasadnienia. Na podstawie wyżej wymienionych danych można stwierdzić, że najwięcej deklaracji i uzasadnień złożyły osoby z Olsztyna, potem z Lublina, a na końcu z Poznania. Opinie te wskazują na pozytywne oddziaływanie lekcji religii. Zostały one dopełnione o wypowiedzi udzielone przez uczniów, którzy zaznaczyli „raczej tak” (30,9% Poznań; 49,5% Lublin; 32,7% Olsztyn). Dało się przy tym zauważyć wyraźne zróżnicowanie statystyczne między poszczególnymi grupami, zwłaszcza między młodzieżą z Poznania i z Lublina oraz z Olsztyna i z Lublina. Do podobnych wniosków prowadzą analizy danych dotyczących uzasadnienia. Najwięcej uczniów z Poznania (51,5%) nie podało żadnego uzasadnienia. Wśród uczniów z Olsztyna brak uzasadnienia uwidocznił się w grupie stanowiącej 31,4% odpowiadających „raczej tak”. Trochę mniej, bo 28,3% badanych z Lublina nie podało uzasadnienia. Z kolei uczniowie, którzy argumentowali swoją deklarację, pisali m.in.: „lekcje religii pomogły mi w zrozumieniu czym jest spowiedź”⁸¹ (22,1% Poznań; 16,8% Lublin; 20,6% Olsztyn), „katecheta mówił o roli spowiednika”⁸² (13,2% Poznań; 23,9% Lublin; 10,8% Olsztyn), „katecheta mówił ciekawie i przekonywująco”⁸³ (10,3% Poznań; 15,9% Lublin; 11,8% Olsztyn). Część młodzieży (2,9% Poznań; 7,1% Lublin; 16,7% Olsztyn), stwierdziła: „lekcja religii raczej pomogła, bo tematy o spowiedzi skłoniły mnie do refleksji”⁸⁴ lub „lekcje religii pomogły, bo zmusiły do zastanowienia się”⁸⁵. Dało się przy tym zauważyć wyraźne zróżnicowanie ilościowe między

⁷⁷ Zob. np. ODz87; OCh216.

⁷⁸ Zob. np. ODz34.

⁷⁹ Zob. np. ODz101.

⁸⁰ Zob. np. ODz14.

⁸¹ Zob. np. LDz32; ODz23.

⁸² Zob. np. PDz73.

⁸³ Zob. np. LDz89; OCh217.

⁸⁴ Zob. np. PDz19; LDz36; ODz107.

⁸⁵ Zob. np. ODz104.

grupami badanej młodzieży. Poza tym ankietowani z Lublina (8,0%) i z Olsztyna (8,8%) podkreślali: „lekcje religii rozwiały moje wątpliwości o roli spowiednika”⁸⁶. Dane te potwierdzają wcześniejszą konstatację o różnicowaniu opinii młodzieży oraz o stwierdzeniach wskazujących na większe oddziaływanie formacyjne katechetów pracujących z badaną młodzieżą w Lublinie i w Olsztynie. Obok pozytywnych wypowiedzi pojawiły się również negatywne. Młodzież zaznaczała: „raczej nie” (27,3% Poznań; 25,9% Lublin; 38,2% Olsztyn) lub „zdecydowanie nie” (35,5% Poznań; 11,8% Lublin; 15,0% Olsztyn), wskazując w ten sposób na brak oddziaływania lekcji religii w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania. Dało się przy tym zauważyć brak uzasadnienia odpowiedzi „raczej nie” (53,3% Poznań; 27,1% Lublin; 32,1% Olsztyn) oraz „zdecydowanie nie” (45,7% Poznań; 64,3% Lublin; 28,2% Olsztyn). Część młodzieży pisała, że dotychczasowy udział w lekcji religii raczej nie pomógł w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania, gdyż: „rzadko katecheta o tym mówił”⁸⁷ (21,7% Poznań; 27,1% Lublin; 32,1% Olsztyn), „nie pamiętam takich tematów”⁸⁸ (16,7% Poznań; 18,6% Lublin; 25,0% Olsztyn), „mało przekonywujące były argumenty katechety”⁸⁹ (3,3% Poznań; 18,6% Lublin; 6,0% Olsztyn). Nieliczni badani stwierdzili: „mam swoje zdanie i nikt mnie nie przekona do jego zmiany”⁹⁰ (5,0% Poznań; 8,5% Lublin; 4,8% Olsztyn). Również badani, którzy deklarowali, że lekcje religii „zdecydowanie nie” pomogły im w zrozumieniu prawdy o sakramencie pokuty i pojednania pisali: „nie pamiętam tematów o roli spowiednika”⁹¹ (7,4% Poznań; 7,1% Lublin; 20,5% Olsztyn). Obok tego ankietowani podkreślali: „lekcje religii są nudne i mało przekonywujące”⁹² (13,6% Poznań; 3,6% Lublin; 23,1% Olsztyn), „katecheta nie jest dla mnie autorytetem”⁹³ lub „Kościół nie jest dla mnie autorytetem”⁹⁴ (29,6% Poznań; 25,0% Lublin; 23,1% Olsztyn). Młodzież z Poznania i z Olsztyna stwierdziła: „mam swoje zdanie”⁹⁵ (3,7% Poznań; 5,1% Olsztyn). Z powyższych danych wynika, że młodzież z trzech środowisk różniła się w argumentowaniu osobistych deklaracji. Przeważały tu stwierdzenia, które świadczą o braku dostatecznego przełożenia założeń programowych nauczania religii na temat sakramentu pokuty i pojednania na praktykę katechetyczną. Może to być również wyrazem większego wpływu współczesnych mediów, ideologii oraz poglądów

⁸⁶ Zob. np. LDz202.

⁸⁷ Zob. np. PCh203; LCh220; ODz213.

⁸⁸ Zob. np. PCh206.

⁸⁹ Zob. np. LCh220.

⁹⁰ Zob. np. PDz211; ODz201.

⁹¹ Zob. np. PDz207.

⁹² Zob. np. PDz199; LDz72; ODz5.

⁹³ Zob. np. PCh217.

⁹⁴ Zob. np. LDz187; ODz45.

⁹⁵ Zob. np. PDz12; ODz93.

rówieśników i celebrytów. Pomimo wielokrotnego powracania w programie nauczania religii do sakramentu pokuty i pojednania oraz do osoby spowiednika, wartość tego sakramentu i rola kapłana w odpuszczaniu grzechów była przez badanych często deprecjonowana i deformowana.

Ważne, także dla praktyki katechetycznej, okazały się odpowiedzi na pytanie: Co, spowiednicy powinni uczynić, aby młodzież chętnie, bez wewnętrznych oporów przystępowała do sakramentu pokuty i pojednania? Ankietowani deklarowali podobne oczekiwania w kilku kwestiach. Najczęściej pisali: kapłani podczas spowiedzi powinni podejmować dialog z młodą osobą (37,2% Poznań; 37,3% Lublin; 38,2% Olsztyn), kapłan powinien poznawać problemy młodzieży i rozumieć młodzież (35,2% Poznań; 35,1% Lublin; 35,3% Olsztyn), spowiednicy powinni udzielać mądrych, życiowych rad (11,9% Poznań; 15,7% Lublin; 14,9% Olsztyn). Pojawiły się również inne oczekiwania. Młodzież pisała: trzeba wyznaczać w konfesjonale godziny dla kapłanów, którzy mają doświadczenie w spowiadaniu młodzieży i informować o tym osoby zainteresowane (8,0% Poznań; 5,2% Lublin; 5,8% Olsztyn) oraz należy pomagać ludziom młodym w zrozumieniu prawdy o sakramencie pokuty i pojednania (3,4% Poznań; 3,6% Lublin; 2,5% Olsztyn). Sporadycznie ankietowani stwierdzali: spowiednicy powinni zwracać uwagę młodych na znaczenie spowiedzi w rozwoju osoby (1,6% Poznań; 2,0% Lublin; 1,3% Olsztyn). Czterech respondentów z Poznania (0,7%, jedna z Lublina (0,2%) i dwóch z Olsztyna (0,4%) uważało, że spowiednicy nie powinni zadawać krępujących pytań. Poza tym trzy osoby z Poznania (0,5%) oczekiwały, by kapłan mówił podczas spowiedzi slangiem⁹⁶. Takie propozycje nie pojawiły się w grupie badanych z Lublina i z Olsztyna. Trzech uczniów z Olsztyna (0,5%) wyraźnie napisało: „spowiednicy nie powinni oceniać ludzi po ich grzechach”⁹⁷. Zaskakujące okazały się dwie odpowiedzi (0,4%), w których młodzież z Olsztyna pisała: „kapłani nie muszą nic robić, jak komuś zależy, sam przyjdzie do spowiedzi”⁹⁸ i „nic nie muszą robić, to ludziom powinno zależeć na spowiedzi”⁹⁹. Wśród ankietowanych były też osoby, które stwierdziły: „nie wiem, co ma robić spowiednik, by młodzież chciała spowiadać się”¹⁰⁰ (1,4% Poznań; 1,1% Lublin; 0,7% Olsztyn). Na podstawie otrzymanych wyników można stwierdzić, że badana młodzież, niezależnie od środowiska, deklarowała różne oczekiwania. W tych postulatach wyraźnie uwidoczniło się zapotrzebowanie na spowiedników, którzy posiadają odpowiednie predyspozycje osobowościowe i kompetencje psychologiczno-pedagogiczne (głównie w zakresie komunikowania się osób).

⁹⁶ Zob. np. PDz81; PCh211.

⁹⁷ Zob. np. ODz132.

⁹⁸ Zob. ODz27.

⁹⁹ Zob. ODz66.

¹⁰⁰ Zob. np. PDz73; LDz20; ODz3.

Zakończenie

Zaprezentowane badania zostały zrealizowane na losowo wybranej grupie młodzieży z Poznania, Lublina i Olsztyna. Mają one wstępną wartość diagnostyczną, gdyż przeprowadzono je na próbie niereprezentatywnej. Wyniki badań obrazują deklaracje młodzieży z trzech zróżnicowanych pod względem społecznym, kulturowym i religijnym środowisk. Uzyskanych wyników nie należy generalizować wobec całej populacji katechizowanej młodzieży. Można je jedynie odnosić do grupy respondentów poddanych badaniu, zakładając przy tym, z nieznanym prawdopodobieństwem, słuszność zbieżności tych danych ze stanem rzeczywistym w całej badanej populacji. Innymi słowy, zaprezentowane badania mają charakter przyczynku do dalszych, pogłębionych, reprezentatywnych badań oraz do analiz dotyczących postrzegania osoby spowiednika przez uczniów szkół ponadgimnazjalnych, uczestniczących w szkolnym nauczaniu religii. Poza tym, oceniając pozyskane wyniki, trzeba pamiętać, że tego typu badania, realizowane z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, są w dużym stopniu naznaczone deklaratywnością. W związku z tym odpowiedzi młodzieży na pytania dotyczące osoby spowiednika oraz roli lekcji religii w zrozumieniu jego znaczenia w sakramencie pokuty i pojednania nie zawsze odzwierciedlają faktyczny stan opinii czy też zachowania. Niewątpliwie kontekst badań, realizowanych w toku lekcji religii, mógł przyczynić się do tego, że niektórzy uczniowie, odpowiadając na pytania, kierowali się tym, jakie stanowisko wypada zająć w danej sytuacji. Pomimo tego wyniki badań ukazały, na poziomie składanych przez młodzież deklaracji, nie tylko osobę spowiednika w percepcji młodzieży, ale również jakość oddziaływania lekcji religii w zakresie kształtowania się opinii uczniów. Dało się przy tym zauważyć opinie powierzchowne, podatne na propagowane stereotypy, uzależnione od osobistych doświadczeń, jak też pewne prawidłowości dotyczące osoby spowiednika. Obok tego ujawniły się deklaracje postawy otwartej na wartości związane z sakramentem pokuty i pojednania. Ankietowani, niezależnie od środowiska, nie do końca potrafili argumentować swoje zdanie np. w kwestii akceptacji nauczania Kościoła na temat roli kapłana podczas spowiedzi. Wykazywali też trudności w uzasadnieniu, na ile udział w lekcji religii pomógł im w zrozumieniu prawdy o roli spowiednika w sakramencie pokuty i pojednania. Sporadycznie też, zwłaszcza uczniowie z Poznania, wskazywali na rolę lekcji religii w zrozumieniu prawdy o osobie spowiednika.

Wnioski o szczególnym znaczeniu dla praktyki katechetycznej dotyczą deklaracji młodzieży co do krytycznie postrzeganej i ocenianej osoby spowiednika oraz jego zadań. Badani, odwołując się do osobistego doświadczenia, niezależnie od środowiska, często wyrażali niechęć wobec wyznawania grzechów przed ka-

planem. W tym kontekście uwidoczniło się nierozumienie sakramentu pokuty i pojednania, zwłaszcza w grupie uczniów z Poznania. Zauważono też oznaki rozgraniczenia sfery praktyk religijnych (pobożności) od osobistej religijności. W postulatach młodzieży ujawniła się tendencja do przesadnego akcentowania ludzkich aspektów posługi kapłana podczas spowiedzi. Ankietowani często sprowadzali ją do aktywności psychologicznej, na co wpłynęły – jak sami zaznaczyli – współczesne media (np. Internet, czasopisma, radio i telewizja) oraz opinie celebrytów i rówieśników. Niezwykle istotne okazało się nieznaczące oddziaływanie lekcji religii. Dlatego w praktyce szczególną uwagę warto zwrócić nie tylko na tematy dotyczące roli kapłana w sakramencie pokuty i pojednania, ale również na jakość dyskusji i argumentowania oraz na świadectwo kapłanów, katechetów i osób świeckich przystępujących do spowiedzi. Otwiera się zatem perspektywa dialogu z młodzieżą o trudnych kwestiach związanych z osobą spowiednika. Istotne wydają się również dalsze badania empiryczne z uwzględnieniem zróżnicowanej społecznie, kulturowo i religijnie populacji młodzieży. Tylko w ten sposób można trafnie diagnozować rzeczywiste problemy i oczekiwania młodzieży co do osoby spowiednika oraz wypracowywać – na tej podstawie – nowe kierunki pracy duszpasterskiej i katechetycznej.

BETWEEN AN IDEAL AND REAL PICTURE OF A CONFESSOR
THE ANALYSIS IN THE LIGHT OF THE OPINIONS OF CATECHIZED TEENAGERS

S u m m a r y

Issues concerning the person of a confessor are the subject of research taken up in moral theology and spirituality. Priests and catechists also pay attention to the person of a confessor. They gradually introduce learners during religion lessons at school and catechesis in church into understanding the sense, structure and conditions of fruitfulness of sacrament of penance and reconciliation. They also present the role of a dispenser of graces, who – of God's will – is a priest. In connection with it, empirical research was done in chosen groups of catechized teenagers. The aim of this research was to gain teenagers' opinions concerning the person of a confessor, preaching of Catholic church about the role of a dispenser of sacrament of penance and reconciliation, contribution of religion lessons in understanding the role of a confessor in the sacrament of penance and reconciliation, teenagers' expectations about a confessor. The results of this research, statistically compiled, are discussed in this article. The comparison of theory and catechetical practice is made and conclusions are drawn.

Słowa kluczowe: spowiednik, kapłan, katecheza, młodzież, sakrament pokuty i pojednania.

Key words: confessor, priest, catechesis, teenagers, sacrament of penance and reconciliation.